

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

УДК 21:14

ЕСХАТОЛОГІЯ ІВАНА БОГОСЛОВА, АБО У КОЛІ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ

Іван Бредун

*Харківський національний університет будівництва і архітектури,
кафедра філософії
вул. Сумська, 40, 61000, м. Харків, Україна*

У статті автор проводить осмислення релігійного феномену есхатології під кутом зору ідеї Долі. Застосовується методологічний принцип філософської герменевтики в інтерпретації текстів Святого Писання, а саме «Об'явлення Івана Богослова». Під кутом зору теми Долі презентуються інтерпретаційні можливості біблійних сюжетів, розкриваються глибинні пласти його змісту, відкривається можливість переосмислення релігійних ідей есхатологічного навантаження. Це сприяє розширенню світоглядного простору в їх сприйнятті і презентації (світського та релігійного). Головним завданням роботи є розкриття релігійних тем та ідей, операції з базовими концептами релігійної свідомості.

Ключові слова: есхатологія, ідея Долі, об'явлення, індивідуальна, Всесвітня, відплата.

Всебічне осмислення феномену есхатології актуалізує проблему пошуку її модусів існування в історії релігійних культур, необхідність встановлення смислових меж її прояву, виявлення її сутнісних ознак у просторі християнської культури. Окреслені питання-проблеми відправляють нас до осмислення християнської моделі світу (у глибини віків), тобто у специфіку міркувань теологічної думки. Ми спираємось на міркування дослідників, які вважають, що будь-яка реконструкція релігійних тем базується на символічному прочитанні стародавніх пам'яток (сакральних текстів). Це культивує коло можливих тлумачень та розширює межі знань про феномени релігійного змісту (світоглядного рівня). Комплексний підхід в осмисленні феномену есхатології містить антропологічний, філософський, культурологічний, релігієзнавчий вимір. Філософське осмислення теми роботи орієнтує дослідницький погляд на пошук сакральних смислів есхатологічних ідей у просторі богословської свідомості Івана Богослова.

Стосовно ступеня розробленості проблеми потрібно зазначити, що інтерес до есхатології з позиції релігійної та світської (наукової) думки у тому чи іншому вигляді зберігався на всіх етапах розвитку релігійної свідомості. Есхатологію ми розглядаємо у контексті теми Долі (індивідуальної та загальної). Її антропологічний, культурологічний, філософський, теологічний зріз висвітлюємо під кутом зору робіт різних авторів. У даному випадку йде мова про сакральні тексти християн (Святого Письма і апокрифічної літератури).

Нашою *метою* виступає виявлення та інтерпретація есхатологічної тематики у просторі «Об'явлення св. Івана Богослова», а саме розкриття ідеї Долі крізь призму сакральних думок автора; реконструкція світоглядного (смислового) ядра теологічної свідомості; виокремлення індивідуальної есхатології та окреслення контекстів Всесвітньої есхатології (їх інтерпретація).

Ми акцентуємо увагу на ідеї Долі, яку ми розглядаємо як матрицю есхатологічних карт світу, на ракурсах та векторах її здійснення в окреслених межах. У перспективі осмислення теми ми проводимо поступову реконструкцію «есхатологічної реальності» Святого Письма. Звернемо увагу на те, що есхатологія презентується нами у контексті двох вимі-

рів свого осягнення в історії релігійних культур. Перший ракурс (який історично склався) стосується теми індивідуальної есхатології (оповідає про долю душі за гробом і т. ін.). Він актуалізується у межах християнської свідомості. Другий розкриває релігійні погляди на Всесвітню Долю людства.

Жанр об'явлень був достатньо популярним у стародавні часи. Вони описували видіння, які передували кінцю світу. Їх відносять до перших жанрів християнської літератури. Об'явлення Івана Богослова написано у 68–69 р., являє собою розгорнуту картину есхатологічної проблематики християн. Коло есхатологічних тем охоплює: ідею сходження Господа (у пророцтві зазначається, що у кінці часів Ісус зійде «і побачить Його кожне око») [Об. 1: 7]; тему випробовувань людства; Страшного Суду; Апокаліпсису та інше. Пророцтво Святого Івана присвячено та окреслює смислові виміри ідеї Долі (картину) світу у кінці часів. Від Ісуса сходить пророцтво: «щоб показати Своїм рабам, що незабаром стати має» [Об. 1: 1]. Треба додати, що після Об'явлення Івана богослова з'являються й інші: Апокаліпсис Петра, який описував видіння раю та аду. Апокаліпсис Павла, діяння деяких апостолів (Павла, Філіпа, Андрія). Про них піде річ пізніше.

Есхатологічна модель світу розгортається через містичний досвід святого «Я був у душі господнього дня» [Об. 1:10]. Головними темами пророцтва стають фрагменти, які оповідають про Страшний суд, воскресіння мертвих. Не менш значущими є картини Апокаліпсису у кінці часів. Отже, звернемось до реконструкції есхатологічної моделі світу Івана Богослова з метою поширення її інтерпретації.

У загальному вигляді текст пророцтва проявляє містичну карту Всесвіту. Ми отримуємо свідчення, на основі яких будуються уявлення про небесні сфери (божий престол), їх представників та їх Долі (небесні та земні Долі обраних). Іван Богослов оповідає про божий престол та старців на ньому, які знаходяться в оточенні духів: «І я бачив у правіці Того, Хто сидить на престолі» [Об. 5: 1], «...і чув голос багатьох Анголів навколо престолу, і тварин, і старців» [Об. 5: 11].

Отже, уявлення Івана Богослова окреслюють розгалужену систему координат небесного світу. Далі слідують логіці у своїх роздумах, тобто міркуємо. Якщо є світ, певний вимір, який населяють поза природні створіння, то є і його, а також їх Доля. Під таким кутом зору остання розуміється як життя (процес). Доля істот, які населяють Всесвіт осмислюється як протікання їх життя у просторі і часі та поза ними.

Автор пророцтва відкриває перед нами двері у небесний світ. Саме через них ми зазираємо у його виміри та занурюємось в усвідомлення перспектив життя на Землі та його Долі. У загальному вигляді презентується вимір індивідуальної есхатології (фрагментарно) та Всесвітньої у кінці часів (з акцентом на останній). Всесвітня есхатологія уявляється як масштабний процес метаморфоз фізичного світу. У такому зрізі вся історія людства, її Долі земні осмислюється як певний розтягнутий («підготовчий») у часі етап духовної «підготовки» до всесвітнього перетворення. Останнє відбудеться у кінці часів шляхом трансформації всього існуючого у духовне буття. В Об'явленні св. Івана написано: «І бачив я небо нове й нову землю, перше бо небо та перша земля проминули» [Об. 21: 1]. Треба підкреслити, що ідея духовного перетворення є головною для раннього християнства.

Індивідуальна есхатологія. Про тему Долі людської душі, її небесної домівки оповідають слова, звернені до Св. Івана: «Отож, пам'ятай, звідки ти впав, і покайся» [Об. 2: 5]. Виходячи з них стає зрозумілим, що Доля душі починається з небесного її буття та сходження. І закінчується її поверненням у визначений Богом час до небесної домівки. Відкритим залишається питання. Ці слова стосуються та віддзеркалюють Долю обраних душ, чи вони розкривають певні сакральні істини щодо всіх душ Всесвіту? Наше питання стосується

фрагменту «пам'ятай, звідки ти впав». У тексті закладається ідея небесної Долі душі (як її винагорода) у словах: «Дух промовляє Церквам: переможцеві дам їсти приховану манну, і дам йому білого каменя, а на камені написане ймення нове, якого не знає ніхто» [Об. 2: 17].

Головною темою формування індивідуальної Долі душі є її «здобутки» (її діяння, думки і т. ін.). Як наслідок, її Доля (небесна та земна) здійснюється у супроводі закону Відплати (встановлений Творцем): «Я знаю діла твої, і любов, і віру, і службу... і останні вчинки твої, що більші за перші» [Об. 2: 19]. Тема справедливого суду лунає у словах: «Я Той, Хто нирки й серця вивіряє, і Я кожному з вас дам за вчинками вашими». У кінці часів відбудеться Суд і кожний отримає у відповідності зі своїм життям: «тільки те, що ви маєте, тримайте, аж поки прийду». У Посланні до Тіятирської Церкви Господь сказав: «...тому, хто аж до кінця додержує Мої вчинки, Я дам йому владу «над поганями, і буде пасти їх залізним жезлом; <...> вони немов глиняний посуд, покрушаться» [Об. 2: 23-27]. Зі слів Пророцтва видно, що Долю небесну формує Доля земна. З одного боку, у свідомості християн (отців церкви) прожите життя у кінці часів стає «виροком» для кожної душі. Душа не має шансу на виправлення, окрім однієї Долі земної, тобто її Доля визначена християнською свідомістю одним існуванням. З іншого боку, у словах пророка намічається ідея певного періоду, у межах якого відбудеться час випробовування душ: «І пізнають усі Церкви, що Я Той, Хто нирки й серця вивіряє, і Я кожному з вас дам за вчинками вашими» [Об. 2: 23]. Сюди ж ми можемо віднести і час, коли прийде Спаситель та воскреснуть мертві (та обрані), які будуть царювати з Ним тисячу років.

Стосовно останніх часів ідея Долі людських душ оговорюється у сюжеті про розкриття «печаток». Після сходження гніву Бога через Анголів на землю на певні душі будуть покладені печатки на їх чола. Це Доля тих, що прийшли від великого горя та випрали одіж свою. Їх Доля небесна перед Божим престолом розкривається у словах: «Вони голоду й спраги терпіти не будуть уже, і не буде палити їх сонце <...> Агнець, що серед престолу <...> буде <...> водитиме їх до джерел вод життя...» [Об. 7:16-17].

Про Долю людську, яка існує під владою закону відплати говорив Ангел Іоанну: «Коли хто до полону веде, – сам піде у полон. Коли хто мечем убиває, – такий мусить сам бути вбитий мечем!» [Об. 13:10]. У літературі ми зустрічаємо думку (з якою ми у певному сенсі можемо погодитись), яка стосується питання: коли цей час відплати відбувається або відбудеться? [2]. Йдемо далі. У кінці пророцтва Бог сказав: неправедний нехай чинить неправду ще, а поганий хай опоганюється. Праведний нехай чинить правду. Святий нехай освячується [Об. 22:11]. Ці слова актуалізують знову нашу думку-питання. Якщо Доля земна одна, то чому у словах пророцтва присутній натяк на певну повторюваність? Отже, на протязі всього пророцтва мерехтить остання. Повторюваність Долі земної лунає у словах: «неправедний нехай чинить неправду ще». Виникає питання: коли? А «Праведний нехай чинить правду». Де? Слово «чинить» вказує на певну дію. Ці питання залишаються відкритими.

Далі. Незабаром прийду і зо Мною заплата, щоб кожному віддати згідно його ділам. Зрозуміло, що Доля душі, тема її Спасіння торкається та залежить від вибору праведного чи грішного життєвого шляху. Правильний вибір Долі (її шляху) у кінці часів відкриває душі право на дерево життя, на входження брамами у небесне місто! Всі інші душі будуть поза ним (пси, чарівники, розпусники, душогуби, прихильники неправди). З одного боку, намічаються уявлення про кінцеві Долі душ. З іншого боку, розкриваються містичні уявлення про потойбічний світ та його представників. У відповідності з Пророцтвом, Долю праведних Господь оберігає. Долі злих душ Творець залишає напризволяще у часи скрути та бід.

В одному з фрагментів йде мова про години страждань, які прийдуть у світ. Під кутом зору індивідуального розкривається вимір Всесвітньої есхатології у словах: «Я тебе збережу від години випробовування, що має прийти на весь всесвіт, щоб випробовувати мешканців землі» [Об. 3:10]. Отже, кінцевій Долі світу передує епоха «іспитів» душ. Їх остання ініціація обумовить їх подальшу Долю. Переможця Господь зробить стовпом у божому Храмі «і він вже не вийде назовні, і на нім напишу Ім'я Бога Мого й ім'я міста Бога Мого, Єрусалиму Нового, що з неба сходить від Бога Мого» [Об. 3:12]. З окресленого видно, що Доля переможця сягає у божественний світ. Там він отримає нове життя та «вже не вийде назовні». Складається враження, що у тексті стверджується припинення повторного сходження такої душі у земне життя, тобто вона отримує Царство Небесне. Далі у тексті конкретизується, що переможець одягнеться у нову (білу) одягу. Досконала душа розуміється як така, що пройшла всі випробовування. Її небесна Доля вирішена. І Господь сказав: «Я не змию із книги життя, і ймення його визнаю перед Отцем Своїм і перед Його Анголами» [Об. 3: 5]. Отже, її Доля завершується у вічності Бога. Її індивідуальні шляхи розкриваються через тему Спасіння, тобто шляхи на які вказує Господь.

На всьому протязі Об'явлення св. Івана Богослова ми зустрічаємо «знаки» як «орієнтири» Спасіння душ. Так, у «Посланні до Лаодикійської Церкви» робляться змістовні акценти на духовному відродженні, очищенні людини, яка багата і не потребує нічого. У пророцтві говориться: «А ти знаєш, що ти нужденний, і мізерний, і вбогий, і сліпий, і голий! Раджу тобі купити у Мене золота, в огні перечищеного, щоб збагатитись, і білу одягу, щоб зодягтися, і щоб ганьба нагої твоєї не видна була...». Головною метою здійснення Доли душ земної стає отримання Царства божого. «Переможцеві сісти Я дам на Моему престолі зо Мною, як і Я переміг був, і з Отцем Своїм сів на престолі Його» [Об. 3: 21]. Отже, Доля душі починається з Бога і закінчується у просторі вічного буття.

Тема *Всесвітньої* есхатології описується у сюжеті про сім чаш гніву Божого, які нищать землю, тобто про Долю земну у «кінці часів» (Суд земний). І почув Іван голос із храму. Він звертався до семи Анголів і промовляв: «Ідіть, і вилийте на землю сім чаш гніву Божого!» [Об. 16: 1]. І пішов перший Ангол та вилив свою чашу на землю. І різні шкідливі болячки настигли людей «хто мав знамено звірини й вклонявся її образу» [Об. 16: 2]. Другий Ангол вилив чашу у море. Тоді кожна жива істота вмерла у морі. Третій Ангол вилив свою чашу на джерела вод та на річки. У наслідку сталася кров. І пролунали слова Ангола вод про кару, яку Бог присудив. У них чувся закон Відплати, «Бо вони пролили кров святих та пророків, – і Ти дав їм напитися крові. Вони варті того!» [Об. 16: 3-4]. Четвертий Ангол вилив чашу на сонце. І стало людей палити огнем. Ангол п'ятий вилив чашу свою на престоли звірини. Але в учинках своїх вони не покаялись. Шостий Ангол вилив чашу на річку Ефрат, яка висохла. Потім вийшли три духи з уст змія нечисті. Вони чинять ознаки, виходять до царів усього всесвіту, щоб їх зібрати на війну великого дня Бога (у місці Армагеддон). Сьомий Ангол вилив чашу свою на повітря. І стався землетрус, попадали людські міста. Зникли острова та гори. Великий град падав на людей [Об. 16: 17]. Доля людей, народів, міст та земної поверхні повністю залежить від волі Господа. Божественне Провидіння визначає Долю земну, страждання та біди, які падають на голови людей.

Згадаємо Книгу у Божій правіці з сімома печатками. Там йшлося про Долю земну (гнів Агнця), про великий день гніву Його. Чотирьом Анголам було дано пошкодити землі та морю. Коли була знята шоста печатка, то «сталось велике трясіння землі, і сонце зчорніло <...> і весь місяць зробився, як кров <...> І на землю попадали зорі небесні <...> І небо сховалось, згорнувшись, немов той сувій пергаменту, і кожна гора, і кожен острів порушилися з своїх місць <...> і всі поховались у печери та скелі гірські» [Об. 6: 14-17].

Потім настав час поки буде покладено печатки рабам Бога. Коли зняли сьому печатку настає час нищення землі по сурмленні шістьох Анголів. «І засурмив перший Ангол, – і вчинилися град та огонь, перемішані з кров'ю, і впали на землю». Все стало горіти [Об. 8: 7]. І засурмив другий Ангол і третина моря зробилася кров'ю. Тоді померла третина морського створіння, які мали життя. Загинули також кораблі. За цим засурмив третій Ангол «і велика зоря спала з неба <...> на третину річок та на водні джерела». І стала вода як полин, і помирали люди з неї. Згодом засурмив і четвертий Ангол «і вдарило третину сонця, і третину місяця, і третину зірок <...> щоб третина дня не світила <...> і ніч» [Об. 8: 8-12]. Коли засурмив п'ятий Ангол, то зоря спала з неба. Вона відчинила криницю безодню «з диму на землю вийшла сарана». Вона повинна шкодити лише тим людям, які не мають печатки Бога. Їх Доля земна – це муки на протязі п'яти місяців [Об. 9: 5].

Кінець Долі земної людей та світу описується далі. Були визволені чотири Ангола, які були приготовані на годину, і на день, щоб убити третину людей. Побита була третина людей від трьох поразок (огню, диму, сірки). Наступний Ангол проголосив, що часу вже не буде. Коли засурмить сьомий Ангол, то довершиться Божа таємниця [Об. 10: 7]. І настає Царство Боже по сьомій сурмі. Здійснилось «панування над світом до Господа нашого <...> і Він царює на вічні віки!». Настав час мертвих судити та дати заплату рабам Твоїм (святим, пророкам).

Доля обраних. Ідея зв'язку Долі земної, її залежності від божественного буття постійно висвічується у сюжетах Івана Богослова. Саме пророцтво починається з Христа, якому його надав Бог. У певному сенсі можливо говорити про Долю Спасителя (його божественне призначення та мету служіння), через якого сходять божественне слово, «щоб показати Своїм рабам, що незабаром стати має» [Об. 1:1].

Неможливо не помітити періодичних поворотів думки автора у бік ідеї руху життя по певному колу. У цьому сенсі раніше ми розмірковували про Долю індивідуальної душі, її сходження «падиння низ», Спасіння, яке окреслює коло розгортання Долі душі у просторі небесного світу. У даному фрагменті ідея кола (по якому рухається життя душ) висвітлюється у сюжеті про двох обраних Господом. Вона розкривається у пророцтві про скатування двох пророків та їх воскресіння. Так, у кінці часів від Господа зійдуть два Його свідка. Понад тисячу днів вони будуть пророкувати. Хто їх захоче образити, будуть покарані. Обрані будуть панувати над водами, над небом і землею. Вони володітимуть земними стихіями. Зможуть «небо замкнути... щоб не йшов дощ», воду обертати у кров, вдарити землю різними карами [Об. 11:6]. Ці «знаки» вказують, що зійдуть великі посвячені з певною метою у кінці часів. Коли вийде їх час, вони закінчать свідоцтво, тоді з глибин безодні вийде звірина і переможе їх, повбиває. Деякі мешканці землі будуть радіти їх загибелі, бо мучили ці пророки їх. Але по півчверта днях дух життя у них знову увійде від Бога, і вони повстануть на ноги свої. Потім вони почують заклик з неба: «Зійдіть сюди!». Тоді вони зійшли у хмарі на небо [Об. 11:11]. Отже, коло «замкнулось». Їх Доля небесна спочатку актуалізувалась у земному світі, а потім знову здійснилась у божественному бутті. Раптом здійснився страшний землетрус і частина міста завалилась.

Доля неба втілюється у фрагменті про архангела Михайла, який скидає змія на землю. На небі сталась війна зі змієм та його ангелами. Отже, тема Долі небес кружляє між боротьбою добра і зла. Коли їм не знайшлося місця на небі, то вони були скинуті додолу. Тоді голос промовив з небес: Тепер настало спасіння. Зраділо небо та ті, хто на ньому перебуває. Горе землі та морю. До них зійшов диявол. Він знає, що короткий час має [Об. 12:7-12]. Окреслені рядки описують не тільки структуру (умовно) небесного світу, але й формують уявлення про духовних істот, їх Долю (у вимірі небесного існування). Остання

полягає у служінні Господу. У контексті зазначеного фрагмента наслідком їх боротьби зі злом стає сходження його у світ. Це також формує певні погляди на Долю диявола (скинутого на землю).

У фрагменті про небесну книгу, запечатану сімома печатками, розкривається у певному зрізі Доля представників небесного світу, метою якої стає служіння Провидінню. «І я бачив, що Агнець розкрив одну з семи печаток <...> і ось кінць білий, а хто на ньому сидів, мав лука <...> і він вийшов <...> щоб перемогти [Об. 6:2]. У розповіді про зняття другої печатки йде мова про іншого обраного небесами, якому «дано взяти мир із землі та щоб убивали один одного». Третій обранець мав вагу у своїй руці. Четвертий небесний представник «ім'я йому Смерть, за ним же слідом ішов Ад. І дана їм влада <...> на четвертій частині землі забивати мечем, і голодом, і мором, і земними звірми» [Об. 6:4-6].

П'ята печатка відкриває нам вікно у розуміння певної Долі індивідуальних душ за гробом. «І коли п'яту печатку розкрив, я побачив під жертвником душі побитих за Боже Слово, і за свідчення, яке вони мали». Небесна Доля душі розкривається у цих словах. Окрім них зміст цього уривку «піднімає» питання часу справедливого суду. Душі кличуть до Бога у словах: «Аж доки, Владико святий <...> не будеш судити, не мститимеш тим, хто живе на землі, за нашу кров?» [Об. 6:10]. Отже, Доля таких душ знаходиться у стані очікування справедливого суду (у божественному світі). Це вказує на їх існування у потойбічній реальності у стані свідомості, усвідомлення свого життя.

Доля духів (їх втілення у земну реальність). Нечистий зійде на землю, пам'ятаючи, що мало у нього часу. Звір о семи головах вийде з моря та отримає від дракона престол і велику владу. Йому вклоняться ті, що живуть на землі. Діяти він буде сорок два місяці. Весь час буде вести війни проти Бога та святих. Перемігши їх, отримає владу над кожним племенем і народом. Кожен, хто не поклониться йому, буде вбитий. У кожного буде на правій руці і чолі його знак. І Ангел зійде з неба, скує дракона і змія на тисячу років. Доля тих душ, які були обезголовлені за Ісуса і за слово Боже, а потім не вклонились звірині, здійсниться належним чином. Згодом вони оживуть і будуть царювати з Христом (тисячу років). І друга смерть над ними не матиме влади, а інші померлі не оживуть. Таким чином, Доля божественних створінь полягає у служінні божественному Провидінню та пов'язана з Долями світу земного.

Суд Божий (Долі земної реальності) над усіма померлими настане після царювання сатани, коли Господь повергне його. Вийдуть тоді мертві з моря та пекла. І судити їх будуть згідно з їхніми вчинками. Вкинуть невірних та вбивць у вогняне озеро. Це їх друга смерть. Ангел вигукнув: «...настала година пожати, дозріло бо жниво землі! <...> і земля була вижита» [Об. 14:15-16].

Тема *воскресіння мертвих* розкриває Долі представників першого воскресіння, а саме тих, хто «царювали з Христом тисячу років». Інші померлі не ожили. Після правління сатани він буде укинений в вогняне озеро. Там він буде мучитись віки вічні [Об. 20:7-9]. Після цього настане загальне воскресіння й останній Суд. Розгорнулася книга життя «І суджено мертвих <...> за вчинками їхніми». Хто не знайшовся у книзі життя, той вкинутим буде в озеро вогняне [Об. 20:11-15].

Невеликий *підсумок*. Сюжет Об'явлення розгортає коло тем та виміри актуалізації тем есхатологічного змісту. Вони становлять смисловий обсяг есхатологічної картини світу християн, їх світоглядні орієнтири та ідеологічні підстави. Ідея Долі стає матрицею містичної моделі світу, яка її скріплює та формує. Вона «фіксує» засадничі теми, які її конструюють з'єднують. Це такі теми як Доля земна та Доля небесна, які взаємопов'язані. Перша залежить від впливу представників другої, їх дій у кінці часів. У межах небесного

світу розкривається Доля та призначення його представників (Доля обраних душ, духів та Ангелів). У межах земного виміру формуються уявлення про Долю земну (людей, народів, міст, земної поверхні і т. ін.). Тему Долі посилюють закони Бога, які її формують та впливають на неї. Це закон справедливого суду та Відплати. Ідея Долі розкривається через тему воскресіння мертвих у кінці часів та Страшного Суду. Все це свідчить про атрибутивність ідеї Долі у межах релігійної свідомості християн. На відміну від офіційної позиції Церкви (її догматів) пророцтво Івана Богослова розкриває та поширює уявлення про модель світу християн містичного змісту, простір якої заповнюється Долями представників буття Всесвіту (земного та небесного), які вписані у певне коло існування. Парадоксом існування християнської думки стає ідея кола. Її відмінність від античної циклічної моделі світу у тому, що життя (у християнській ідеології) рухається «по колу» для звичайних душ єдиний раз, а для обраних та представників божественного буття обмежену кількість разів. Остання зводиться, як правило, до двох втілень.

Список використаної літератури:

1. Біблія. Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. Із мови давньоєврейської та грецької на українську наново перекладена // Українське біблійне товариство. – К., 1991. – 1255 с.
2. Компанієць Л.В. Историчні нитки ідеї реінкарнації / Л.В. Компанієць // Бюлетень Української Асоціації релігієзнавців і Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України. Українське релігієзнавство. – 2014. – № 71–72. – С. 120–126.

ESCHATOLOGY OF IVAN BOHOSLOV OR IN THE CIRCLE OF INTERPRETATION

Ivan Bredun

*Kharkiv National University of Construction and Architecture,
Department of Philosophy
Sumska str., 40, 61000, Kharkov, Ukraine*

In the article the author makes an understanding of the religious phenomenon of eschatology from the angle of the idea of Fate. The methodological principle of philosophical hermeneutics in the interpretation of the texts of the Holy Scripture, namely the "Revelation of John the Theologian," is used. From the perspective of the theme of Destiny, interpretative possibilities of biblical plots are presented, deep layers of its contents are revealed, the possibility of rethinking religious ideas of eschatological load is revealed. It contributes to the expansion of the worldview in their perception and presentation (secular and religious). The main task of the work is the disclosure of religious themes and ideas, operations with basic concepts of religious consciousness.

Key words: eschatology, the idea of Fate, revelation, the individual, the Universe, retaliation.